

ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ТА ЗАСОБИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

©2023 ШУШКОВА Ю. В., ПАРФЕНЮК Є. І., ТУРБА Р. Б.

УДК 336.717:336.717.061(477)
JEL: E43; E44; G21

Шушкова Ю. В., Парфенюк Є. І., Турба Р. Б. Особливості банківського кредитування та засоби стабілізації фінансового забезпечення бізнесу в Україні в умовах війни

У статті наголошено на актуальності формування та реалізації публічної політики розвитку банківського кредитування, а також поліпшення фінансового забезпечення вітчизняного бізнесу в умовах війни. Метою дослідження є проведення аналізу стану банківського кредитування та визначення напрямів і засобів стабілізації фінансового забезпечення бізнесу в Україні в умовах війни. Показано, що повномасштабна війна завдала значних негативних наслідків для українського бізнесу, дестабілізувавши і виробництво, і споживання товарів та послуг, оголивши ресурсні потреби бізнесу, істотно погіршивши фінансово-економічний стан суб'єктів господарювання; у понад 80% з них обсяги діяльності у 2022 р. скоротилися; у третини бізнес скоротився до 20%; у понад половини – на 21% та більше. Проаналізовано дані Національного банку України (за 2019–2023 рр.) щодо обсягів та структури банківського кредитування в Україні, структурних співвідношень обсягів банківського кредитування юридичних і фізичних осіб в Україні, показників банківського кредитування національної економіки України, рівнів забезпечення банківських кредитів резервами в Україні, показників корпоративного кредитного портфеля в Україні за видами економічної діяльності у 2023 р. Зроблено висновок, що реалізація фінансової політики вітчизняних підприємств в умовах війни, орієнтованої на їх стабільний і збалансований розвиток, передбачає ув'язку таких базових аспектів, як джерела формування коштів, бачення перспектив подальшого поступу, а також напрямів реалізації фінансово потенціалу. Для цього на підприємствах слід сформувати комплексні підсистеми формування фінансових ресурсів підприємств, які складаються із залучення коштів з власних (власний капітал та інвестиції в бізнес, фінансовий результат від підвищення ефективності господарювання) та залучених джерел, а також реалізації фінансових можливостей інституційно-проектної інтеграції підприємства.

Ключові слова: фінансовий менеджмент, фінансові ресурси підприємств, фінансове забезпечення, банківське кредитування, фінансові виклики, ризики та загрози, повномасштабна війна.

Рис.: 4. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 16.

Шушкова Юлія Володимирівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансового менеджменту, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

E-mail: shyshkova_yulia@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3836-7548>

Парфенюк Євгенія Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму, Львівський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом (вул. Мазепи, 29, Львів, 79059, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1308-0348>

Турба Роман Богданович – магістр, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

UDC 336.717:336.717.061(477)

JEL: E43; E44; G21

Shushkova Yu. V., Parfenyuk Ye. I., Turba R. B. Peculiarities of Bank Lending and Means of Stabilizing Business Financial Support in Ukraine During the War
The article emphasizes the urgency of forming and implementing a public policy for the development of bank lending, as well as improving the financial support of domestic business in wartime conditions. The purpose of the study is to conduct an analysis of the state of bank lending and determine the directions and means of stabilizing the financial support of business in Ukraine in wartime conditions. It is shown that the full-scale war caused significant negative consequences for Ukrainian business, destabilizing both the production and consumption of goods and services, exposing the resource needs of business, significantly worsening the financial and economic condition of business entities; in more than 80% of them the volume of activity decreased in 2022; a third of business representatives saw their business reduced to 20%; in more than half – by 21% or more. The article analyzes the data of the National Bank of Ukraine (for 2019–2023) on the volume and structure of bank lending in Ukraine, the structural ratios of the volume of bank lending to legal entities and individuals in Ukraine, indicators of bank lending to the national economy of Ukraine, levels of securing bank loans with reserves in Ukraine, indicators of corporate loan portfolio in Ukraine by types of economic activity in 2023. It was concluded that the implementation of the financial policy of domestic enterprises in wartime conditions, aimed at their stable and balanced development, involves the connection of such basic aspects as sources of funds formation, vision of prospects for further progress, as well as directions for realization of financial potential. For this, enterprises should form complex subsystems for the formation of financial resources of the enterprise, consisting of attracting funds from own (own capital and investments in the business, financial result from increasing the efficiency of management) and involved sources, as well as applying for the financial capabilities of the institutional and project integration of the enterprise.

Keywords: financial management, financial resources of enterprises, financial provision, bank lending, financial challenges, risks and threats, full-scale war.

Fig.: 4. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 16.

Shushkova Yuliia V. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Financial Management, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79001, Ukraine)

E-mail: shyshkova_yulia@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3836-7548>

Parfenyuk Yevheniya I. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Economics and Tourism, Lviv Institute of Interregional Academy of Personnel Management (29 Mazepy Str., Lviv, 79059, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1308-0348>

Turba Roman B. – Master, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79001, Ukraine)

Повномасштабна війна, яка розпочалася у лютому 2022 р. і триває досі, беззаперечно, завдала значних негативних наслідків для українського бізнесу. Відбулися масові внутрішні та зовнішні переміщення населення, що дестабілізувало як виробництво, так і споживання товарів та послуг, оголило ресурсні потреби бізнесу, істотно погіршило фінансово-економічний стан суб'єктів господарювання.

Згідно з інформацією Європейської Бізнес-Асоціації, оприлюдненої як підсумок опитування представників вітчизняного бізнесу, у понад 80% суб'єктів господарювання обсяги діяльності у 2022 р. скоротилися. При цьому у третини бізнес скоротився до 20%, у більш, ніж половини – на понад 21%.

За оцінками фахівців Київської школи економіки, загальні втрати вітчизняних суб'єктів господарювання від війни сягають біля 13 млрд дол. США, а загальні непрямі збитки оцінюються в понад 33 млрд дол. США. Ще майже 25 млрд дол. США потрібно українському бізнесу для відновлення своєї діяльності.

Зниження масштабів замовлень на продукцію (товари, роботи, послуги) та скорочення обсягів діяльності закономірно послабили фінансове забезпечення вітчизняних суб'єктів господарювання, скоротили показники їх власного робочого капіталу, а загальне погіршення ситуації у фінансово-кредитній системі країни ускладнило доступ до зовнішнього фінансування бізнесу. У 2023 р. ситуація, щоправда, дещо поліпшилася (платоспроможні банки в першому півріччі отримали біля 70 млрд грн чистого прибутку порівняно з 4,6 млрд грн збитку за аналогічний період минулого року; при цьому операційні доходи банків збільшилися на 35%; лише 8 банків із 65 платоспроможних фінансово-кредитних установ спрацювали зі збитками), проте підприємства продовжували відчувати труднощі стосовно доступності та вищого рівня вартості обслуговування залучених фінансових ресурсів.

З іншого боку, сьогодні в Україні навіть в умовах війни ефективно функціонує урядова програма «5–7–9%» і в поточному 2023 році було надано кредитних коштів на понад 240 млрд грн; профінансовано понад 70 суб'єктів господарювання (інвестиційних і бізнес-проектів); у програмі бере участь майже 35 українських банків.

Водночас проблема кредитування та фінансування українського бізнесу нікуди не зникла, і вона системна, потребує більш активної державної політики диверсифікації джерел та інтенсифікації залучення доступного капіталу, фінансово-інвестиційних ресурсів.

Аналіз останніх публікацій науковців довів високу актуальність і необхідність подальших досліджень у сфері формування та реалізації державної фінансової політики, орієнтованої на поліпшення фінансового забезпечення вітчизняного бізнесу в умовах війни.

До результатів досліджень, які розкривають різні аспекти фінансового менеджменту вітчизняних підприємств, можна віднести праці К. Горячевої [2],

Т. Донченко [3], Р. Лупака, А. Дідича [6], О. Манойленка [8], Т. Меліхової [9] та ін.

Що стосується розвитку різнорівневих систем управління фінансовим забезпеченням бізнесу, а також інструментарію формування й ефективного використання фінансових ресурсів підприємств, то прикладними слід вважати результати досліджень Т. Васильціва, Р. Лупака, О. Рудковського [1], Т. Зубко [4], М. Крупки, Н. Демчишак [5], О. Ліснічук [7], І. Рудченка [10], В. Борщевського [11], В. Фоміних, Д. Безпалової, А. Довгополої [12], Л. Чех, О. Корогодової [13], О. Шнипка [14] та інших науковців.

Однак удосконалення теоретико-методичних і прикладних засад стабілізації фінансового забезпечення розвитку бізнесу в Україні є вельми складним завданням, що потребує ідентифікації та впровадження специфічного інструментарію фінансової макро- та мікроекономічної політики в цій сфері.

Метою статті є проведення аналізу стану банківського кредитування та визначення напрямів і засобів стабілізації фінансового забезпечення бізнесу в Україні в умовах війни.

Про певний спад в обсягах банківського кредитування в Україні під час повномасштабної війни свідчать безпосередні дані Національного банку України (рис. 1). Так, станом на завершення першого півріччя 2023 р. у країні видано кредитів на 641,2 млрд грн, і це було на 45,7 млрд грн, або на 6,7% менше, ніж на початок 2023 р.

Спад в обсягах вітчизняного банківського кредитування був характерним і для 2022 р. Так, на кінець 2022 р. загальні обсяги банківських кредитів становили 686,9 млрд грн, що на 79,9 млрд грн, або на 10,4%, більше, ніж на аналогічний період попереднього року. При цьому у 2019–2021 рр. включно обсяги вітчизняного банківського кредитування мали лише висхідну динаміку. Так, за 2019–2021 рр. показник зріс з 562,2 млрд грн до 766,8 млрд грн. Таким чином, приріст становив 204,6 млрд грн, або 36,4%, що істотно.

Отже, повномасштабна війна не тільки обумовила відтік капіталу з України, але й призвела до зменшення обсягів банківського кредитування національного господарства. Однак якщо в перший рік війни скоротилися обсяги банківського кредитування та юридичних (на 14,0 млрд грн, або на 2,5%) і фізичних осіб (на 65,9 млрд грн, або на 32,9%), то вже у 2023 р. намітилися дещо інші тенденції, а саме – відновлення позитивної динаміки зростання обсягів банківських кредитів, які надавалися фізичним особам (приріст у першому півріччі 2023 р. до початку 2023 р. становив 1,4%, що позитивно, проте значення відповідного показника було найнижчим у періоді 2019–2023 рр.

Закономірно, що в структурі вітчизняного банківського кредитування продовжують переважати кредити банків, які надаються юридичним особам (рис. 2).

Млрд грн

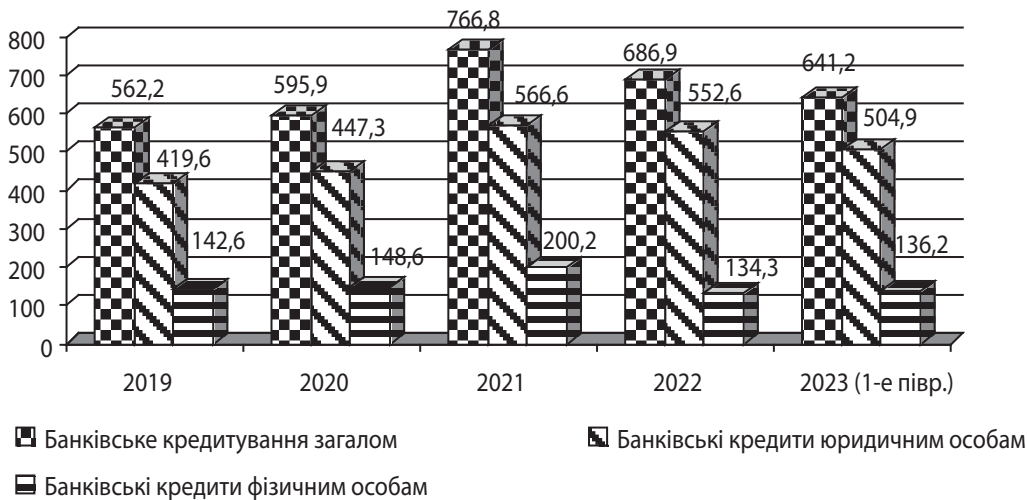

Рис. 1. Обсяги банківського кредитування в Україні на 01.01, млрд грн

Джерело: складено за [15].

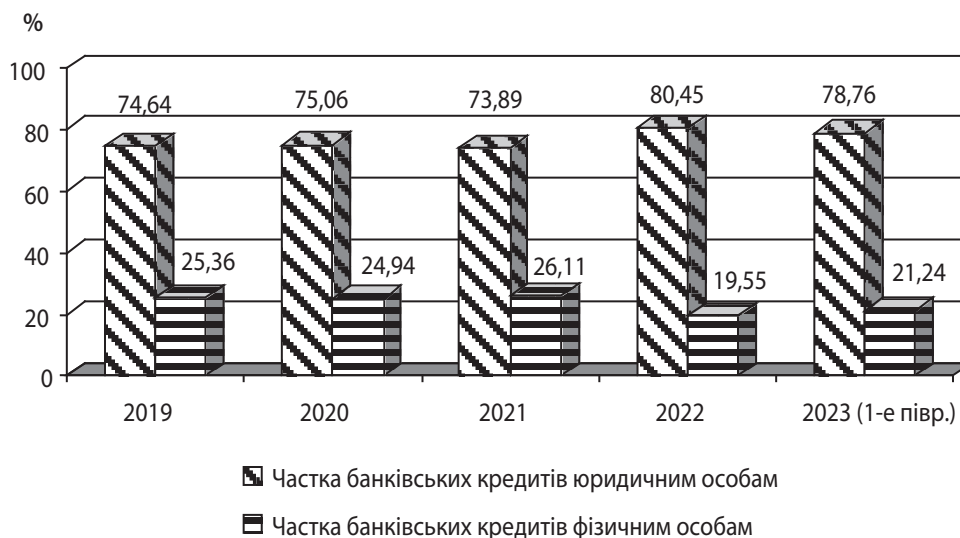

Рис. 2. Співвідношення обсягів банківського кредитування юридичних та фізичних осіб в Україні на 01.01, %

Джерело: складено за [15].

Однак якщо в довоєнний період відповідні співвідношення склали 75% на 25%, то в перший рік повномасштабної війни характерним стало збільшення частки банківських кредитів юридичним особам (у 2022 р. показник зріс до 80,5%) на тлі зниження частки кредитів, які надавалися фізичним особам (показник опустився до 19,6%). Втім, цю тенденцію вже на початку 2023 р. було змінено.

Якщо ж вести мову про кредитування активність банків за їх видами, то в першому півріччі 2023 р. порівняно з 2019 р. найбільшим стало скорочення обсягів банківського кредитування в секторі банків іноземних банківських груп (табл. 1).

Так, загальні обсяги кредитування в цій групі банків скоротилися на 14,8%, а до 2021 р. відповід-

ний показник взагалі знизився практично вдвічі (на 38,3%). Якщо станом на кінець 2021 р. обсяги банківського кредитування економіки України банками іноземних банківських груп склали 310,2 млрд грн, то на кінець першого півріччя 2023 р. показник знизився до 191,3 млрд грн.

Це й логічно, коли питання виживання банківської системи, з одного боку, та української економіки (за рахунок кредитів і позик), з іншого боку, переважно стосуються саме вітчизняних представників банківської системи. Це стало однією з причин того, що, наприклад, банки з приватним капіталом спрацювали більш якісно і попри спад в обсягах кредитування у 2022 р. до 2021 р. (на 34,9 млрд грн, або на 18,7%), уже в першому півріччі 2023 р. змогли наростити обсяги кредитування вітчизняної економіки

Показники банківського кредитування національної економіки України на 01.01, млн грн

Види банків	Показник	Рік					Темп зростання, %	
		2019	2020	2021	2022	6 міс. 2023	2023/2019	2023/2022
Банки з державною часткою	Кредити та заборгованість клієнтів	218,5	216,1	270,2	301,8	294,8	134,92	62,43
	Кредити юридичним особам	161,8	161,6	199,6	243,0	229,9	142,09	87,93
	Резерви під знецінення кредитів юридичних осіб	324,3	237,9	194,3	221,5	218,6	67,41	28,33
	Кредити фізичним особам	56,7	54,5	70,5	58,7	64,8	114,29	2,1 р.
	Резерви під знецінення кредитів фізичних осіб	33,2	20,8	15,9	20,1	19,9	59,94	2,8 р.
Банки іноземних банківських груп	Кредити та заборгованість клієнтів	224,6	238,0	310,2	233,5	191,3	85,17	35,79
	Кредити юридичним особам	170,4	184,9	241,2	198,9	164,1	96,30	52,08
	Резерви під знецінення кредитів юридичних осіб	70,5	63,7	50,2	31,4	33,0	46,81	73,48
	Кредити фізичним особам	54,2	53,1	69,1	34,6	27,2	50,18	94,51
	Резерви під знецінення кредитів фізичних осіб	21,7	21,4	17,9	26,3	24,5	112,90	5,3 р.
Банки з приватним капіталом	Кредити та заборгованість клієнтів	119,1	141,7	186,5	151,6	155,1	130,23	91,90
	Кредити юридичним особам	87,5	100,7	125,8	110,7	110,9	126,74	125,86
	Резерви під знецінення кредитів юридичних осіб	12,3	12,1	11,6	20,8	18,3	148,78	12,3 р.
	Кредити фізичним особам	31,7	41,0	60,6	40,9	44,2	139,43	3,4 р.
	Резерви під знецінення кредитів фізичних осіб	9,2	8,7	8,5	27,2	27,8	3,0 р.	34,7 р.
Загалом	Кредити та заборгованість клієнтів	562,2	595,9	766,8	686,9	641,2	114,05	19,14
	Кредити юридичним особам	419,6	447,3	566,6	552,6	504,9	120,33	26,90
	Резерви під знецінення кредитів юридичних осіб	407,1	313,8	256,1	273,7	269,9	66,30	21,13
	Кредити фізичним особам	142,6	148,6	200,2	134,3	136,2	95,51	64,27
	Резерви під знецінення кредитів фізичних осіб	64,2	50,9	42,4	75,7	72,2	112,46	2,2 р.

Джерело: складено за [15].

(приріст показника до його значення на початок року склав 2,3%, або 3,5 млрд грн).

При цьому звернімо увагу на те, що банки з державною часткою під час повномасштабної війни навпаки наростили обсяги кредитування економіки України. Якщо на кінець 2021 р. вони видали кредитів на 270,2 млрд грн, то на кінець 2022 р. відповідний показник зріс до 301,8 млрд грн (збільшення на 11,7%). У перші 6 місяців 2023 р. для банків з державною

часткою було характерне зниження обсягів кредитування (294,8 млрд грн). Водночас за підсумками року ситуація все ще може змінитися. Ці тенденції, на наш погляд, закономірні й обумовлені потребою в кредитній підтримці з боку держави (державного сегмента банківського сектора) української економіки.

Крім того, в умовах війни загострилися питання безпеки вітчизняного банківського кредитування (рис. 3). Звернімо увагу, що якщо у 2019 р. рівень резер-

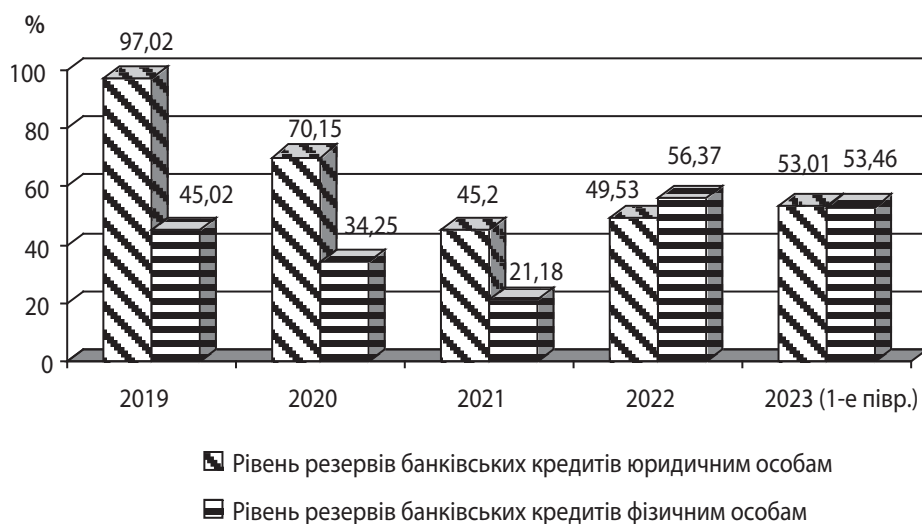

Рис. 3. Рівні забезпечення банківських кредитів резервами в Україні на 01.01, %

Джерело: складено за [15].

вів банківських кредитів, особливо юридичним особам, був належним (97,02%), то надалі значення відповідного показника почали погіршуватися, і в умовах повномасштабної війни резерви банківських кредитів як юридичним, так і фізичним особам коливалися в районі 50%, що є свідченням достатньо низького рівня резервування банківського кредитування, а отже, і його безпеки. За такої ситуації закономірним видається посилення фінансових ризиків і загроз з боку як представників банківської системи, так і суб'єктів господарювання, які співпрацюють з банками.

Як зазначається у [16], як доходи, так і обсяги фінансово-господарської діяльності практично в усіх галузях економіки України істотно скоротилися порівняно з тими показниками, які були до повномасштабного вторгнення. Проте фінансово-економічний стан вітчизняних підприємств у першому півріччі 2023 р. почав істотно поліпшуватися. Та все ж попит на банківські кредити залишається низьким, коли потреба в оборотних коштах помірна, а інвестиції надто ризиковані. Банки готові кредитувати переважно в межах державних програм підтримки та надавати кредити тільки у вітчизняній валюті. Відповідно, погашення переважають над новим кредитуванням, і це продовжує погіршувати кредитний портфель. За таких умов Національний банк України проводить активну роботу з аналізування якості активів для виявлення рівня кредитного ризику.

Нарощення гривневого портфеля, за очікуваннями банків, відбуватиметься переважно в межах державних програм, передусім програми «Доступні кредити 5–7–9%». У 2024 р. зростання портфеля очікується співвимірним, а от роль державної програми послабиться. Активніше кредитування розвиватиметься лише після встановлення відповідних умов, насамперед безпекових [16].

Як видно з інформації, наведеної в табл. 2, найбільш активними в плані залучення та використання кредитних активів сьогодні залишаються підприємства таких галузей національної економіки України, як сільське господарство, оптова торгівля, харчова промисловість та роздрібна торгівля.

Таким чином, на жаль, малими залишаються обсяги кредитування (а відповідно, і значною мірою фінансування) підприємств таких галузей реального сектора економіки, як легка та хімічна промисловість, виробництво будівельних матеріалів, машинобудування, будівництво, готельний бізнес. Очевидно, суб'єкти цих галузей залучають фінансовий ресурс з інших джерел.

При цьому практично аналогічна структура кредитної активності спостерігається й у сфері малого бізнесу, а також низьким є рівень покриття кредитного ризику, що робить вітчизняне кредитування достатньо високоризиковим.

Крім того, діяльність з надання кредитів можна охарактеризувати як недостатньо ефективну. Це підтверджують малі показники коефіцієнта покриття відсотків (фінансовий показник, що порівнює величину прибутку до виплати відсотків за кредитом і сплати податків з витратами на виплату відсотків). З іншого боку, низькі значення коефіцієнтів боргового навантаження (фінансовий показник, що порівнює величину прибутку до виплати відсотків за кредитом і сплати податків з витратами на виплату відсотків) є свідченням високої кредитоспроможності вітчизняних позичальників.

Щодо урядової програми «5–7–9%», то вона засвідчила свою високу ефективність, однак, як можна констатувати, її недоліком залишається низька поширеність на більшість галузей економіки (56,9% кредитів припадає на сільське господарство та 15,0% – на оптову торгівлю).

Показники корпоративного кредитного портфеля в Україні (на 01.06.2023 р.)

Галузь	Валові працюючі кредити			Коефіцієнт покриття відсотків		Коефіцієнт боргового навантаження		Структура позик «5–7–9%», %
	Усього, млрд грн	у т. ч. МСБ, млрд грн	Покриття кредитним ризиком, %	2021	2022	2021	2022	
Сільське господарство	94	78	4,1	2,6	2,1	2,3	3,5	56,9
Добувна промисловість	2	1	6,7	2,4	1,5	1,9	4,1	0,5
Харчова промисловість	47	19	4,1	1,4	2,0	6,1	4,5	6,9
Легка промисловість	2	2	2,9	1,8	1,2	3,3	7,7	0,5
Хімічна промисловість	6	5	2,2	2,1	1,7	3,3	4,6	2,9
Виробництво будівельних матеріалів	5	1	4,5	2,0	1,5	4,7	5,2	0,6
Металургія	6	4	3,8	2,3	1,8	3,0	4,3	1,5
Машинобудування	6	4	3,5	1,6	2,0	5,3	4,5	1,9
Постачання електроенергії	6	4	6,5	2,3	1,9	7,4	6,8	0,2
«Зелена» енергетика	17	12	5,2	2,4	1,1	3,1	7,1	0,7
Будівництво	6	4	4,4	1,0	0,6	3,9	6,4	1,6
Торгівля авто	4	3	1,8	2,3	2,3	2,7	2,4	1,5
Оптова торгівля	78	43	6,0	1,8	1,5	5,2	5,6	15,0
Роздрібна торгівля	21	5	9,2	1,2	1,5	4,7	4,1	2,7
Транспорт	10	5	4,5	2,1	1,8	3,7	4,3	1,8
Готелі	0	0	1,0	1,8	0,6	6,8	6,3	0
Операції з нерухомістю	11	7	8,4	1,0	0,6	8,2	9,2	0,4
Комерційна нерухомість	9	5	4,1	1,4	1,8	7,0	4,6	0,3
Фінансові послуги	4	4	7,3	1,2	1,1	8,5	8,4	0,1
Разом	418	216	4,6	1,8	1,5	4,7	5,1	100

Джерело: складено за [16].

Отже, умови залучення фінансових ресурсів, особливо кредитних, для вітчизняних суб'єктів господарювання в середовищі агресивної війни залишаються складними, і органам державного управління слід працювати над підвищенням рівня доступності банківського кредитування для суб'єктів реального сектора національної економіки.

Проте разом із цим слід розвивати й інші джерела залучення необхідного фінансового ресурсу. На наш погляд, варто розвивати всі напрями можливої алокації капіталу:

- 1) власні фінансові ресурси (а саме – власні кошти суб'єктів господарювання, фінансові можливості від ефективізації бізнесу);
- 2) спільні фінансові ресурси (акумульовані від різних програм співпраці);
- 3) залучені фінансові ресурси (кошти) (рис. 4).

Такий підхід одночасно дозволить диверсифікувати напрями залучення фінансових ресурсів у бізнес, а отже, і сприятиме поліпшенню середовища та зростанню прозорості конкуренції у сфері фінансових і фінансово-кредитних послуг.

Загалом, реалізація фінансової політики вітчизняних підприємств в умовах війни, орієнтованої на їх стабільний і збалансований розвиток, передбачає ув'язку таких базових аспектів, як джерела формування коштів, бачення перспектив подальшого поступу, а також напрямів реалізації фінансового потенціалу. Це підвищує важливість ідентифікації джерел формування та використання фінансового забезпечення. Своєю чергою, комплексна підсистема формування фінансових ресурсів підприємства складається із залучення коштів з власних (власний капітал

Рис. 4. Джерела формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання

Джерело: авторська розробка.

та інвестиції в бізнес, фінансовий результат від підвищення ефективності господарювання) та залучених джерел, а також реалізації фінансових можливостей інституційно-проектної інтеграції підприємства.

ВИСНОВКИ

В умовах повномасштабної війни відбулися суттєві зміни щодо фінансування діяльності та розвитку українських суб'єктів господарювання.

По-перше, наслідки війни стали критичними для низки суб'єктів бізнесу, які втратили майно та збанкрутували; багато підприємств зменшили обсяги своєї діяльності, що закономірно призвело до звуження доходів, зменшення прибутку та зниження рівня рентабельності та віддачі вкладеного в бізнес капіталу. Скорочення внутрішнього ринку та зменшення платоспроможного попиту населення також обмежило доходи та призвело до вимивання власного робочого капіталу.

По-друге, відповідна дестабілізація відбулася й у секторі суб'єктів, які надають фінансово-кредитні послуги, адже закономірним наслідком стало зростання фінансово-економічних викликів, ризиків і загроз.

По-третє, змінилися умови залучення кредитних коштів, формування інвестиційного капіталу та загалом фінансового забезпечення ведення комерційної господарської діяльності.

Проте слід визнати, що проблема формування фінансового забезпечення українського бізнесу є системною та не вирішується вже багато років. Йдеться про високі ставки за банківськими кредитами та іншими позиками, надто складні умови та вимоги щодо забезпечення кредитних коштів, відсутність повноцінної системи інституційних та інших приватних інвесторів тощо.

З огляду на сказане цю проблему слід вирішувати зі застосуванням комплексного підходу, зокрема через розширення прийнятних джерел акумулювання фінансового ресурсу вітчизняним бізнесом. Саме тому засоби стабілізації фінансового забезпечення бізнесу в Україні в умовах війни доцільно сфокусувати навколо становлення комплексних підсистем формування фінансових ресурсів підприємств, які складаються із залучення коштів з власних (власний капітал та інвестиції в бізнес, фінансовий результат від підвищення ефективності господарю-

вання) та залучених джерел, а також реалізації фінансових можливостей інституційно-проектної інтеграції підприємства

Перспективним напрямом подальших досліджень у цій сфері є вдосконалення методики аналізування якості та ефективності, з одного боку, банківського кредитування суб'єктів реального сектора економіки, а з іншого – фінансового забезпечення бізнесу загалом. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В. Напрями та засоби стимулювання соціальної відповідальності підприємництва в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 4–8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.5.4>
2. Горячева К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. № 8. С. 65–67.
3. Донченко Т. В. Теоретичні основи санації підприємств: сутність та функції. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2013. № 3. С. 124–132. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2444/19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
4. Зубко Т. Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства галузі зв'язку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. Вип. 3. С. 81–88.
5. Крупка М. І., Демчишак Н. Б. Сучасна парадигма фінансового регулювання інноваційної діяльності в Україні. *Фінанси України*. 2017. № 11. С. 47–64. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_17_11_047_uk.pdf
6. Лупак Р. Л., Дідич А. М. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкових відносин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Вип. 20.6. С. 248–252. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_6/248_Lupak_20_6.pdf
7. Лісничук О. А. Розрахунок санаційного потенціалу підприємства: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Інноваційна економіка*. 2012. № 5. С. 51–56.
8. Манойленко О. В. Підходи до оцінки санаційного потенціалу тимчасово неплатоспроможних суб'єктів господарювання. *Економіка і держава*. 2006. № 1. С. 60–63.
9. Меліхова Т. О. Оцінювання ймовірності банкрутства з метою підвищення фінансового стану підприємства. *Агросвіт*. 2019. № 10. С. 11–18. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.10.11>
10. Рудченко І. В. Удосконалення механізму управління фінансовими ресурсами підприємства. *Сучасні питання економіки і права*. 2011. Вип. 1. С. 16–19.
11. Стратегічні пріоритети та механізми інноваційного розвитку сільських територій західного регіону України: монографія / наук. ред.: В. В. Борщевський, Т. Г. Васильців. Львів: Аверс, 2014. 176 с.
12. Фоміних В. І., Безпалова Д. І., Довгопола А. Д. Аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2017. Вип. 27. Ч. 2. С. 61–64. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_27/2/17.pdf

13. Чех Л. М., Корогодова О. О. Інноваційний розвиток економіки України в умовах Індустрії 4.0. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2020. № 14. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205849>
14. Шнипко О. С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект: монографія. Київ: Шенеза, 2006. 288 с.
15. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків) / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
16. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2023 року / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finsovu-stabilnist-cherven-2023-roku>

REFERENCES

- Chekh, L. M., and Korohodova, O. O. "Innovatsiyni rozvytok ekonomiky Ukrainy v umovakh Industrii 4.0" [Innovative Development of Ukrainian Economy in Industry 4.0]. *Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 14 (2020). <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205849>
- Donchenko, T. V. "Teoretychni osnovy sanatsii pidpriemstv: sutnist ta funktsii" [Theoretical Basis of Readjustment of Enterprises: The Essence and Functions]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*, no. 3 (2013): 124-132. <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2444/19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Fominykh, V. I., Bezpalova, D. I., and Dovhopola, A. D. "Aspekty formuvannia ta vykorystannia finansovykh resursiv pidpriemstva" [Aspects of Formation and Use of the Financial Resources of the Enterprise]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya «Ekonomiczni nauky»*, iss. 27, part 2 (2017): 61-64. http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_27/2/17.pdf
- Horiacheva, K. "Finansova bezpeka pidpriemstva. Sutnist ta mistse v systemi ekonomichnoi bezpeky" [Financial Security of the Enterprise. Essence and Place in the System of Economic Security]. *Ekonomist*, no. 8 (2003): 65-67.
- Krupka, M. I., and Demchyshak, N. B. "Suchasna paradyhma finansovoho rehuliuвання innovatsiynoi diialnosti v Ukraini" [Modern Paradigm of Financial Regulation of Innovative Activity in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 11 (2017): 47-64. https://finukr.org.ua/docs/FU_17_11_047_uk.pdf
- Lisnichuk, O. A. "Rozrakhunok sanatsiynoho potentsialu pidpriemstva: zarubizhnyi dosvid ta vitchyzniana praktyka" [Calculation of Rehabilitation Potential of the Enterprise: Foreign Experience and Domestic Practice]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 5 (2012): 51-56.
- Lupak, R. L., and Didych, A. M. "Ekonomiczni osnovy zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva v umovakh rynkovykh vidnosyn" [Economic Bases of Providing of Competitiveness of Enterprise in the Conditions of Market Relations]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, iss. 20.6 (2017): 248-252. https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_6/248_Lupak_20_6.pdf
- Manoilenko, O. V. "Pidkhody do otsinky sanatsiynoho potentsialu tymchasovo neplatospromozhnykh subiektyv hospodariuvannia" [Approaches to Assessing the Recovery Potential of Temporarily Insolvent Business Entities]. *Ekonomika i derzhava*, no. 1 (2006): 60-63.

Melikhova, T. O. "Otsiniuvannya imovirnosti bankrutstva z metoiu pidvyshchennia finansovoho stanu pidpriemstva" [Bankruptcy Probability Estimation to Improve the Financial Condition of the Enterprise]. *Ahrosvit*, no. 10 (2019): 11-18.

DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.10.11>

Rudchenko, I. V. "Udoskonalennia mekhanizmu upravlinnia finansovymi resursamy pidpriemstva" [Improvement of the Mechanism of Management of Financial Resources of the Enterprise]. *Suchasni pytannia ekonomiky i prava*, no. 1 (2011): 16-19.

Shnytko, O. S. *Ekonomichna bezpeka hierarkhichnykh bahatorivnykh system: rehionalnyi aspekt* [Economic Security of Hierarchical Multilevel Systems: Regional Aspect]. Kyiv: Sheneza, 2006.

Stratehichni priorytety ta mekhanizmy innovatsiynoho rozvytku silskykh terytorii zakhidnoho rehionu Ukrainy [Strategic Priorities and Mechanisms of Innovative Development of Rural Areas of the Western Region of Ukraine]. Lviv: Avers, 2014.

Vasylytsiv, T. H., Lupak, R. L., and Rudkovskiy, O. V. "Napriamy ta zasoby stymuliuuvannya sotsialnoi vidpovidalnosti pidpriemnytstva v Ukraini" [Directions and Means of Improving Social Responsibility of Enterprise in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 5 (2019): 4-8.

DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.5.4>

"Zhrupovani balansovi zalyshky (u rozrizi bankiv)" [Grouped Balance Sheets (by Banks)]. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. [https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist.=](https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist.)

"Zvit pro finansovu stabilnist. Cherven 2023 roku" [Report on Financial Stability. June 2023]. *Natsionalnyi bank Ukrainy*. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2023-roku>

Zubko, T. L. "Otsinka rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva haluzi zviazku" [Evaluation of Enterprise Economic Security Level in Communications Sector]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, no. 3 (2016): 81-88.

УДК 336.15, 336.3

JEL: H72; R51; R58

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-9-221-226>

ОЦІНКА БОРГОВОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

©2023 КОБЛИК І. І.

УДК 336.15, 336.3

JEL: H72; R51; R58

Коблик І. І. Оцінка боргової стійкості територіальних громад в Україні

У статті досліджено сутність боргової стійкості територіальних громад. Розглянуто основні фактори, які впливають на забезпечення боргової стійкості територіальних громад, серед яких виділяють: фінансове забезпечення функціонування органів місцевого самоврядування; розвиток інфраструктури; соціальний захист населення громади; довіра інвесторів. Визначено умови, які забезпечують боргову стійкість місцевого бюджету: раціональне фінансове планування; ефективне управління витратами; раціональне управління борговими зобов'язаннями; стабільність доходів; контроль за ризиками; економічна стійкість громади; здатність до сплати боргів. Розглянуто ознаки, які характеризують боргову стійкість територіальних громад: спроможність до сплати процентів і основної суми боргу; стабільність і збалансованість бюджету; сталість доходів; спроможність враховувати ризики, пов'язані з борговими зобов'язаннями; створення достатніх резервів; підтримка низького рівня боргового навантаження; забезпечення та дотримання сприятливого кредитного рейтингу; проведення ефективного фінансового управління та контролю за боргом. Розроблено алгоритм діагностики поточної боргової стійкості територіальної громади, який включає такі етапи: збір і аналіз показників фінансового стану територіальної громади; аналіз структури боргу територіальної громади; розрахунок показників боргової стійкості; порівняння фактично розрахованих значень боргових показників зі значеннями цих показників за попередні періоди; розробка рекомендацій щодо реалізації політики з урахуванням проаналізованих показників боргової стійкості. Проведено розрахунок показників оцінки поточної боргової стійкості територіальних громад. На основі їх аналізу запропоновано низку заходів для ефективної реалізації боргової політики та управління боргом територіальних громад.

Ключові слова: борг територіальної громади, місцеві запозичення, боргова стійкість територіальної громади.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 8.

Коблик Ігор Ігоревич – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України (вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна)

E-mail: ihorkoblyk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8607-6262>

UDC 336.15, 336.3

JEL: H72; R51; R58

Koblyk I. I. Assessing the Debt Sustainability of Territorial Communities in Ukraine

The article examines the essence of debt sustainability of territorial communities. The main factors of influence on ensuring the debt sustainability of territorial communities are considered, among which are: financial support for the functioning of local self-government bodies; infrastructure development; social protection of the community's population; confidence on the part of investors. The conditions that ensure the debt sustainability of the local budget are defined as follows: rational financial planning; effective cost management; rational management of debt obligations; stability of income; control of risks; economic stability of the community; ability to pay debts. The features that characterize the debt sustainability of territorial communities are considered as follows: the ability to pay interest and the principal amount of debt; stability and balance of the budget; sustainability of income; capability to take into account the risks associated